

PROVINCIALE MUSEUMS VOOR NATUURLIJKE HISTORIE;

DOOR

D. LUBACH.

In het *Album der Natuur* voor 1856 gaf ik een kort bericht aangaande GILBERT WHITE, den samensteller van de *Natural History of Selborne*. Mijn doel met die mededeeling was te doen opmerken, hoe een liefhebber der natuurlijke historie, waar hij ook moge wonen, ruime gelegenheid kan vinden tot studie der natuur, niet slechts uit boeken, maar door eigene waarneming van wat hem omgeeft, zoo hij slechts ernstig gebruik wil maken van wat de kring, waarin hij zich bewegen kan, hem aanbiedt, — ja dat hij zelfs nu en dan in staat kan worden gesteld de wetenschap met iets nieuws te verrijken, b. v. met nieuwe, althans in 't vaderland of de provincie nog niet gevonden soorten; met opmerkingen omtrent de verspreiding van planten, de huishouding van dieren, enz. Overal toch en voor ieder, maar wel het meest voor den bewoner van het platte land, ligt het groote boek der natuur geopend, wachtende op hen, die er in wenschen te lezen; en ieder, die over eenigen tijd en over eenige betrekkelijk zeer geringe, soms bijna niet noemenswaardige middelen beschikken kan, kan er gebruik van maken. Voor hem, die dit ook wil, kan zulk een jaren voortgezet natuurhistorisch onderzoek van de streek, die hij bewoont, niet alleen eene rijke bron van genot worden, en hem zelfs somtijds verzoenen met een gedwongen openthoud in eene anders minder verkieselijke omgeving, maar het zal zijnen geest verrijken met een schat van kennis, die, daargelaten nog het soms daaruit te trekken stoffelijk nut, zeer zeker voor zijne eigene verstandelijke en zedelijke ontwikkeling vruchtbaar zal zijn. Hij, die meent, dat er met betrekking tot de natuurlijke historie van ons vaderland niet nog veel, zeer veel te onderzoeken, op te helderen en te ontdekken zou vallen, — die nog niet inziet, dat het reeds bekende, uit nieuwe oogpunten beschouwd, telkens weder vernieuwde aanleiding geeft tot het ontdekken van nieuwe feiten, —

hij leze, om slechts een paar voorbeelden te noemen, de opstellen, door den heer VAN EEDEN van tijd tot tijd in dit tijdschrift geplaatst, — hij leze ook — het staat slechts eenige bladzijden vóór dit tegenwoordig opstel, — dat van den heer WEIJENBERGH over *Microlepidoptera*.

Toen ik dat opstel over GILBERT WHITE schreef, zweefde mij nog een denkbeeld voor den geest, waarvan ik toen evenwel niet gewaagde, omdat mij de tijd tot verwezenlijking er van nog lang niet gekomen scheen. Ofschoon ik wel vrees, dat dit laatste ook nu nog niet het geval zal wezen, heb ik thans echter eene aanleiding ontvangen om het met een kort woord te bespreken. Het denkbeeld, dat ik bedoel, is de oprigting van provinciale museums van natuurlijke historie, en de aanleiding, die ik vond om er nu van te spreken, is de volgende.

In Augustus van het vorig jaar 1868 hield de *British Association for the Advancement of Science* te Norwich hare jaarlijksche vergadering. De voorzitter, dr. HOOKER, opende naar gewoonte de eerste algemeene bijeenkomst met eene rede, waarin hij kortelijk verslag gaf van eenige voorname gebeurtenissen, sedert de vorige vergadering op het gebied der wetenschap voorgevallen, en op het een en ander wees wat nog te verrigten was. Nadat hij onder anderen melding had gemaakt van de pogingen, van wege de *British Association* in 't werk gesteld om verandering te brengen in de plaatsing, de inrigting en het bestuur van het Britsch museum, sprak hij ook over provinciale museums. Daarin moest, zeide hij, eene uitvoerige, voor het onderwijs ingerigte reeks van ontlede dieren en planten aanwezig zijn, die op voldoende wijze van namen voorzien en ten toon gesteld waren. De bestuurder (*curator*) moest in staat zijn om elementaire demonstratiën (geene formele lessen) te geven aan scholen en klassen, die het museum mogten bezoeken, waarvoor dan een honorarium zou kunnen worden gegeven. Het museum zelf moest niet eene sombere, slecht verlichte plaats, maar een licht, vrolijk gebouw zijn, zoo mogelijk in of in de nabijheid van eene publieke wandelplaats of een park. HOOKER herinnerde zich niet ooit gehoord te hebben van een provinciaal museum, dat door scholen was bezocht geworden. Hij meende, dat de schuld daarvan niet lag aan onverschilligheid omtrent kennis van de zijde der hoogere schoolklassen of van die der leeraren, maar aan den over het algemeen weinig leersamen aard van den inhoud der museums en aan hun weinig uitlokkend uitwendig en inwendig aanzien. — Om die reden ijverde hij ook zeer voor

de verplaatsing van de verzamelingen voor natuurlijke historie van het Britsch museum naar het dichtst bij de stad gelegen uiteinde der groote parken, waar het publiek, na die verzamelingen te hebben bezigtigd, genot kon hebben van boomen, bloemen en fonteinën, in plaats van, zoo als nu het geval is, in die verzamelingen half verstikt te worden en dan te ontsnappen in nog stoffiger en meer opgepropte straten.

Uit het medegedeelde blijkt, dat er in Engeland reeds provinciale museums zijn, ingerigt op de wijze als ik mij vroeger had voorgesteld, en ook aan dezen en genen had aangeprezen, zonder evenwel daarvoor veel sympathie te ontmoeten.

Wat den inhoud van een provinciaal museum van natuurlijke historie aangaat, zoo als ik mij dat voorstel zal het uit twee afdeelingen moeten bestaan. Het eene zal moeten bevatten eene verzameling van voorwerpen voor het elementair onderwijs: skeletten en andere praeparaten van gewervelde en ongewervelde dieren, van plantendeelen, typen van plantenfamiliën, enz., zoo veel als noodig is tot ruime en onbekrompene illustratie van een elementairen cursus over zoölogie en phytologie. Mikroskopische praeparaten zouden natuurlijk daarbij niet uitgesloten moeten zijn, en er zou een goed mikroskoop voorhanden moeten wezen. Daarbij behoort dan eene verzameling van mineralen en eene andere van fossielen, beide mede alleen voor het elementaire onderwijs ingerigt, hoedanige men o. a. in Duitschland voor betrekkelijk geringen prijs verkrijgen kan. Zeer uitvoerig en uitgebreid behoeven deze verzamelingen niet te zijn; zij moeten zijn verzamelingen van typen, van voorbeelden, en niets meer¹⁾.

Het tweede gedeelte van het museum moet van een anderen aard zijn. Waren in de eerste afdeeling voorwerpen, die te huis behooren buiten de provincie, zelfs buiten het vaderland en ons werelddeel, in sommige gevallen noodzakelijk, — de tweede, eigenlijk de voornaamste, afdeeling moet zich bij uitsluiting tot de natuurlijke voortbrengselen der provincie bepalen. Zij moet, zoo veel mogelijk, en steeds hoe langer zoo meer, eene volledige voorstelling geven van de Fauna, Flora en Gaea der provincie.

Bij zoodanig museum moest aangesteld worden een directeur, conser-

¹⁾ Kon men ze bekostigen, dan zouden eenige zoötomische praeparaten van *Auzoux* in deze afdeeling van een provinciaal museum eene plaats verdienen en veel nut kunnen stichten. Wat de vermelde Duitsche verzamelingen van mineralen aangaat, zoo kieze men, al zijn zij ook duurder, de verzamelingen van *groote* specimina; die van kleine stukjes zijn, ofschoon veel goedkooper, tamelijk onbruikbaar.

vator of hoe men hem betitelen wil, die in staat en verplicht zou moeten zijn om, in den geest van HOOKER, de noodige aanwijzingen te geven.

Dat het museum op bepaalde dagen en tijden voor het publiek zou moeten openstaan, spreekt van zelf.

Over het nut van zulk eene inrigting behoeft eigenlijk niet zeer veel te worden gezegd. Ik wil hier niet aandringen op de hooge waarde der natuurlijke historie als zuivere wetenschap; het is onmogelijk die waarde met behulp van weinig woorden te doen beseffen door hen, die er geheel geene beoefenaren van zijn, — iets wat trouwens het geval is met elke andere zuivere wetenschap, welker beoefenaren zoo vaak, na zich op de explicatie van een of ander hoogst belangrijk feit te hebben uitgesloofd, door de plotseling daar heen geworpen vraag: „maar waarvoor dient de kennis daarvan nu eigenlijk?” — tot wanhoop gebragt worden. Voor de beoefenaren der natuurlijke historie zelven daarentegen is zulk eene uiteenzetting van hare waarde overbodig. — Ik doe liever in de eerste plaats opmerken, dat onze kennis van het vaderland hoogst onvolledig en gebrekkig is, zonder die van zijne natuurlijke voortbrengselen. Voorwaar, men leert een land niet kennen uit de gewone geographische leerboeken, die ook dan, wanneer zij iets over de natuurlijke voortbrengselen mededeelen, in dit opzigt steeds zeer onvolledig zijn en van fouten krielen. En in de tweede plaats vestig ik de aandacht er op, dat het eene grove dwaling is, wanneer men aan de beoefening der natuurlijke historie praktisch, materiëel nut ontzegt! Of meent men welligt, dat b. v. de kennis van de voor den landbouw en boschteelt schadelijke dieren, van den tijd waarop zij jongen voortbrengen, van dien waarop zij 't best te vangen en uit te roeijen zijn, — dat de wetenschap van het evenwigt, dat de natuur tussehen het aantal der diersoorten bewaart door de eene tot prooi voor de andere te doen dienen, — dat de kennis der nuttige en schadelijke planten, — dat die van de wetten der voortplanting of wijziging van eigenschappen bij de paring van individuen, die tot hetzelfde ras of tot verschillende rassen behooren, — dat bekendheid met den aard en de samenstelling der grondsoorten en van nog zoo veel dergelijks, dat ik niet opsommen kan, slechts als theoretische bespiegelingen, maar niet voor de praktijk waarde bezitten? Men schijnt dit te meenen; althans moet men dit besluiten uit de stiefmoederlijke wijze, waarop het onder-

wijs in de natuurlijke historie, met slechts enkele lofwaardige uitzonderingen, aan de hogere burgerscholen behandeld wordt ¹⁾).

Voor de liefhebbers der natuurlijke historie, bepaaldelijk voor de zoodanigen, die, even als GILBERT WHITE, een onderzoek van hunne onmiddellijke omgeving tot de bezigheid hunner vrije uren maken, zou zulk een museum groot nut hebben, en zij zouden wederkeerig tot den bloei dier inrigting krachtig kunnen medewerken. Zij zouden daar inlichtingen kunnen ontvangen betreffende hetgeen zij hadden gevonden; zij zouden er te weten kunnen komen, of 't geen zij vonden al of niet iets nieuws is, in welk opzicht ook; zij zouden er, voor zoo ver zij het zelve niet konden, de gevonden voorwerpen kunnen doen determineren. Daar het niet mogelijk zou zijn, voor elk provinciaal museum een directeur te vinden, universeel genoeg om overal en in alles voor te lichten, zouden de directeuren bij het rijks museum te rade kunnen gaan. Diezelfde beoefenaren der natuurlijke historie zouden aan den anderen kant juist de personen worden, die de provinciale museums zouden verrijken met voorwerpen. En zoo zouden die inrigtingen de beoefening der natuurlijke historie krachtdadig bevorderen en op menigerlei wijze nut stichten.

Ik ontveins mij niet de groote zwarigheid, die tegen de oprigting van provinciale museums bestaat, — de kosten! Die zwarigheid, en de onverschilligheid die ik vrees dat ten aanzien der besproken zaak nog bestaan zal bij hen, van wie de oplossing der geldkwestie vooral afhangt, doen mij dan ook vrij wel verzekerd zijn, dat er nog veel tijd verloopen zal eer er, ik zeg niet in alle, maar in eenige provinciën dergelijke inrigtingen zullen bestaan. Maar ik heb toch gemeend dat het zaak was al reeds met het slaan op dat aambeeld te beginnen. „De aanhouder wint,” zegt men; maar voor dat men met iets aanhouden kan, moet men er eerst een begin mede maken. En daar het „aanhouden” dikwijls zeer lang kan duren, is het best zoo dra mogelijk te beginnen.

¹⁾ Ik bedoel hier niet een te gering aantal onderwijzaren; het zou onbillijk zijn, indien men, bij zóó veel wat aan die scholen onderwezen wordt, nog meer uren eischte dan aan de beste inrigtingen van dien aard voor natuurlijke historie zijn bestemd. Maar ik heb het oog op het feit, dat aan vele hogere burgerscholen geen afzonderlijk docent voor natuurlijke historie bestaat, maar b. v. de zoölogie aan een chemicus, de botanie aan een mathematicus te doceren wordt gegeven, alsof het op het onderwijs daarin zooveel niet aankwam! Wat men der moeite waard acht te doen onderwijzen, achte men ook der moeite waard (qualitatief, niet quantitatief) goed te doen onderwijzen!